

Ömer Demir, *Ahlak ve Ekonomi*

İstanbul, İktisat Yayınları, 2020, 1. Baskı, 122
ISBN:9786257015301

ABDUSSELAM SABİTOĞLU*

Toplumların ilerlemesi ve refahı için ahlak değerlerinin taşıdığı önem inkâr edilemez bir gerçektir. Ahlak değerleri sadece bireylerin ve kurumların değil, aynı zamanda toplumun genel dinamiği ile de yakından ilişkilidir. Bu değerler sosyal, bilimsel, ekonomik ve kültürel alanlarda derin etkilere sahiptir. Son yıllarda bu etkileşimlerin bağımsız bir disiplin olarak incelenmesi giderek artmıştır. Özellikle ahlak-ekonomi ilişkisi akademik düzeyde de geniş kapsamlı araştırmalara konu olmuştur. Çünkü ekonomik kalkınmanın yanı sıra toplumsal yapının güçlendirilmesi ve adaletin sağlanması da ahlak ile yakından ilişkilidir. Bu sebeple akademisyenlerin ve düşünürlerin ahlak-ekonomi ilişkisini derinlemesine inceleyerek topluma katkı sağlaması büyük bir değer taşır. Ülkemizde de bu alanda önemli eserler kaleme alınmıştır ve öne çıkanlardan biri de Ömer Demir'in *Ahlak ve Ekonomi* adlı eseridir.

İktisat Yayınları tarafından planlanan İslam İktisadının temel kurumlarının ve meselelerinin ele alındığı kitaplardan oluşan "Cep Kitapları" dizisinin ikinci kitabı olan bu eserde yazar, ahlak konusunu teorik bir derinlikten ziyade her seviyeden insanın kolaylıkla anlayabileceği bir içerikte ele almaktadır. Ayrıca eser, ahlakın insan hayatındaki yerini ve rolünü çok boyutlu ve çok yönlü bir şekilde günümüz dünyasında insanı kuşatan en önemli ilişki ağlarından biri olan ekonomi bağlamında ele almaktadır. Bu temel hedefe odaklanarak yazılan kitap, konunun önemini, seçilme sebebini açıklamak ve kitabın içeriğine girişi sağlamak amacıyla bir giriş bölümü ve üç ayrı ana bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümünde ahlakın birlikte yaşam tecrübesindeki rolü, hukuk ve dinle ilişkisi, iş hayatına dair konularda ortaya çıkan farklılaşmaların gerekçeleri ele alınmakta; ikinci bölümde ise ekonomik hayatın yürütülmesinde ahlakın rolü tartışılmakta; üçüncü bölümde de ekonominin piyasalaşması ve küreselleşmesinin ahlak üzerindeki etkilerine değinilmektedir.

* YL Öğrencisi, İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Graduate Student, İbn Haldun University, School of Islamic Studies, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0000-0002-3774-1967
e-posta: wapadar45@gmail.com

Yazar, eserin yazım tarzı ve teknikleri hakkında net bir açıklama yapmamış olsa da eserin sadece alanında uzman kişiler için değil, herkesin anlayabileceği bir tarzda kaleme alındığı açıktır. Bu durum, yazarın karmaşık kelimelerden ve terimlerden kaçınarak okuyucuların konuyu daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için anlaşılır ve sade bir dil ve üslup benimsemesinden ve metinlerdeki cümle yapılarının basit ve net olmasından anlaşılır. Ayrıca okuyucuların ilgisini çekebilecek örnekler, pratik bilgiler ve tablolarla desteklenmesi de bunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma akademik bir niteliğe sahip olmakla birlikte, aynı zamanda geniş bir kitleye hitap etmeyi amaçlamaktadır.

Müellif eseri hazırlarken başvurduğu kaynaklar hakkında açıklama yapıyor ve büyük bir kısmının *İktisat ve Ahlak* adlı eserinin özeti olduğunu ifade ediyor. Kaynakça bölümünde de sınırlı kaynaklar zikrediliyor ve bunlar çoğunlukla kendi eserleridir. Bu durum bir taraftan kitaba özgünlük ve bağımsızlık kazandırsa da konuyla ilgili başka literatürlere yeteri kadar başvurulmaması kitabın düşünce derinliğini sınırlıyor. Aslında yazar giriş bölümünde bu konuyla ilgili büyük bir literatürün varlığından bahsetmektedir (s. 10).

Eserin bölümler arasındaki bağlantılar oldukça başarılı ve tutarlıdır. Her bölüm, birbirine uyumlu ve bağlı birkaç alt başlıktan oluşmaktadır. Örneğin "Ahlakın Kaynağı Nedir?" adlı ilk bölümde ahlakın ne olduğu ve tanımı gibi konular, daha sonra ahlakın asıl kaynağının ne olduğu, ahlakın hukuk ve dinle olan ilişkisi çerçevesinde hiyerarşik bir sıralama ile ele alınmaktadır. Aynı durum ikinci ve üçüncü bölümlerde de söz konusudur.

Ömer Demir'in ifadesiyle ahlakın birlikte yaşam tecrübesindeki rolü, hukuk-din ilişkisinin ele alındığı birinci bölümde, ahlakın ve asıl kaynağının ne olduğu sorusuna cevap aranmaktadır (s. 15). Bu amaçla ahlakın birkaç tanımını yaptıktan sonra ahlakın asıl kaynağından bahsediyor. İlk olarak, ahlakın insanlar tarafından belirlendiği görüşünü aktarıyor ve bu görüşü tamamen reddediyor. Ahlakın asıl kaynağını ilahî vahiy olduğunu söylüyor ve bunu kanıtlamak için öncelikle Hz. Peygamber'in güzel ahlakı tamamlamak için geldiğine dair hadîs-i şerifi veriyor ve bu hadîsin açıklamasını yapıyor. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'den çeşitli âyetler aktararak bu görüşünü pekiştiriyor ve son olarak ahlakın asıl kaynağının ilahî vahiy olduğunu ortaya koyuyor. Kitabın başarılı bir şekilde ortaya koyduğu noktalarından biri de budur. Sonra, ahlakın insan hayatındaki önemini vurgulamak isteyen yazar, ahlak kurallarını insan hayatındaki en yaygın bilinen din, hukuk ve görgü kuralları gibi değer kurallarıyla karşılaştırıyor. Bazı tutum ve davranışların bu farklı kural sistemlerindeki yerini inceleyerek, sonunda ahlak kurallarının diğer bütün kurallardan önce geleceğini, en temelde yer

alacağını ve insan hayatının olmazsa olmazlarından biri olduğunu ortaya koyuyor.

“Ahlakın Ekonomiye Etkisi” adlı ikinci bölümde, insanların yücelttiği değerler ve olmasını istedikleri kuralları olan ahlak ile, insanların çıkarlarını ön planda tutan ekonomi arasındaki ilişki incelenmektedir. Ayrıca insan hayatında olması gereken değerleri önceleyen ahlak ile çıkarları merkeze alan iktisadî ilişkilerin genellikle birbirine karşı pozisyon alan zıt alanlar olmadığını, aksine ahlakın ekonominin kalkınması ve güçlenmesinde birçok pozitif etkisinin olduğunu ve hiçbir negatif etkisinin olmadığını örneklerle destekleyerek öne sürmektedir. Şurası açık ki, ahlak bir ülkenin üretiminde gelişmesinde itici bir faktör olarak kabul edilir. Örneğin adalet ahlakla sağlanır ve adaletin sağlandığı yerde iş ve görevler adil bir şekilde dağıtılır ve bu da insanları daha fazla çalışmaya motive ederek verimliliğin artmasına sebep olur. Ayrıca ahlak insanları israftan kaçınmaya, çok çalışmaya teşvik eder ve bu da ekonominin can damarı olan verimliliğin artmasında faydalıdır.

Ekonominin piyasalaşması ve küreselleşmesinin ahlakî boyutlarına odaklanan bu bölümde yazar, teknolojinin ilerlemesi ve küreselleşme sürecinin ekonomiyi de küreselleştirdiğini vurgulamaktadır. Küreselleşen ekonominin bireyler ve toplumun ahlak değerlerine nasıl etki ettiğini analiz ederek bazı sonuçlara varmaktadır. Mesela ekonomik değişim, ekonomik ilişkilerin yerine getirilmesi için gereken ahlak kurallarını genişletir ve ahlak değerlerinin daha evrensel hale gelmesine katkı sağlar. Ancak bu süreç aynı zamanda ahlak değerlerinin bireyler üzerindeki bağlayıcılığının azalmasına yol açabilir. Bu bağlamda, yazar ekonominin piyasalaşması ve küreselleşmesinin ahlakî üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olduğunu belirtmektedir.

Özet olarak, bu özgün ve kapsamlı çalışma sayfa sayısı az olsa da ahlak-ekonomi ilişkileri hakkındaki fikirleri, analizleri ve yaklaşımlarıyla birlikte konuyu sistematik ve kapsamlı bir şekilde ele alması açısından tekrar tekrar okumaya değer bir eserdir ve kanaatimize göre yazarın girişte bahsettiği hedefleri başarıyla yakaladığı, amacına ulaşmış, alanında çalışanlar için bir başvuru niteliği taşıyan bir çalışmadır.